

Evald Flisar

Orodje

Teško bi opisal navdušenje, ki je ob selitvi iz mesta na podeželje prevzelo vso našo družino. Niti teta Mara, sicer nagnjena k pretiravanju, se ni mogla pohvaliti, da jo je kdaj v življenju kaj tako "transportiralo". Edino, kar bi se dalo primerjati s čustvom, ki je z nami raztovarjalo tovornjak in nosilo kose pohištva v nove prostore, je po mnenju brata Petra bilo olajšanje stare mame, ko je po koncu druge svetovne vojne izvedela, da njen najstarejši sin, Marin mož, ni preminil v Auschwitzu, ampak se vrača domov. (Še bolj pa Marino neprikrito veselje ob poznejši novici, da je nastala pomota in se je njenemu možu vendarle izpolnila želja, da ga po smrti kremirajo! Okoliščino, da njegova kremacija ni sledila smrti, ampak smrt kremaciji, je razglasila za nepomembno malenkost.)

Ampak to je bilo že daleč v preteklosti in skoraj pozabljeno, razen kot primerna zmerljivka v tistih trenutkih, ko je družino pograbil nemir in ko je nekatere med nami premagala nuja, da si zmečejo v obraz vse najgrše, česar se lahko spomnijo. Selitev celotnega klana, kot so nam rekli ploditveno skromnejši sosedje, je bila seveda živo nasprotje takih trenutkov; obrazi so žareli celo naravnim mračnjakom med nami. Celo babici, ki po možganski kapi ni mogla več premikati leve polovice obraza, je kot po čudežu uspelo raztegniti desni kotic ust.

Hiša sama ni bila nič posebnega; stala je na robu vasi in je še najbolj spominjala na zanemarjeno podeželsko gostilno s kletjo, v kateri je prejšnji lastnik v znamenje dobre (ali zle?) volje pustil nekaj sodov vina (žal – ali na srečo – povsem skisanega, kot je s kletvico oznanila poznavalka

dobrega življenja, teta Mara). Bilo je tudi nekaj prizidkov, za katere smo lahko le ugibali, čemu so kdaj rabili. V enem je zagotovo nekoč bil svinjak. To je ugotovila sestrična Elizabeta, Marina nezakonska hči. Elizabeta je zaznavala ne samo vonje, za katere večina ljudi ne ve, da obstajajo, ampak zgodovino prostorov, pa intenzivnost in barve čustev, ki so obvisela v zraku, ko je dogodek, ki jih je sprožil, že zdavnaj minil. "Voham pujse," je rekla, ko je stopila v prizidek, ki ga je teta Mara, amaterska slikarka z ambicijami, ne pa tudi s talentom, sklenila predelati v atelje.

Na srečo sva jo slišala samo jaz in mama. Ko je Elizabeta razširila nosnice in dodala, da voha celo smrtni strah prašičev, ki so jih vlečili na dvorišče, da bi jih tam zaklali, je mama zavpila, naj o tem za božjo voljo molči! Navsezadnje si je teta Mara sama izbrala ta prizidek za atelje, zaradi razgleda na reko v dolini in okoliške hribe. Poleg tega bo vse prepleskano, prezračeno in nemudoma impregnirano z mešanico Marininih barv in parfumov. Sploh pa celo ugledne angleške družine stanujejo v predelanih konjskih hlevih!

Elizabeta je z mirnim glasom izjavila, da bo molčala za ceno treh srednje velikih bonbonier. "Dveh," je vztrajala mama. "Dveh največjih," je Elizabeta ponudila kompromis. "Ampak zadnjič," je sklenila mama.

Teta Mara ni nikdar posumila, kakšne zvoke so nadomestile baročne arije, ob katerih je v svojem novem prostoru začela s čopičem v roki in s cigareto v ustih uresničevati svojo "prenovljeno vizijo". Ko je Elizabeta nekoč med večerjo glasno pripomnila, da jo njene arije spominjajo na prašičje kruljenje, se je sicer razburila, vendar jo je mamina takojšnja pohvala njenega novega stila tako raznežila, da je Elizabeto pozabila ozmerjati s "pankrtom" in se je raje na široko razgovorila o razlikah med akvareli in oljnimi barvami – v splošno veselje drugih članov družine, ki so vsi po vrsti navedli prav nič verjetne razloge, zakaj ne morejo končati večerje, in so v naglici zapustili mizo. Naslednje jutro je Elizabeta od mame dobila še eno bonboniero.

Kljub temu je v začetku kazalo, da bo življenje na vasi vsakomur zagotovilo tisto, kar si je najbolj želel. Babici vonj po sveže zorani zemlji in oddaljeno mukanje krav, pa še druge zvoke in vonje, ki so jo spominjali na otroštvo. "Nageljni," je nakracala na list papirja, ko ji je kap odzvela moč govora, "povsod bodo rasli nageljni, in spala bom pri odprtem oknu, da lahko njihov vonj z zadnjim dihom odnesem na drugi svet." Mama je

upala, da si bo lahko v novi hiši uredila zasebni center za meditacijo in zdravo življenje, hkrati pa našla dovolj prostora za najmanj dva tisoč knjig o zenbudizmu, jogi, reikiju, rolfanju in drugih vidikih Vodnarjeve dobe. Po zgodnji upokojitvi z mesta srednješolske učiteljice je bilo to edino, čemur se je posvečala z vsem svojim srcem.

Predvsem pa so jo navduševale poljske poti, ki so se mehko vijugale proti dolini in navzgor proti gozdu, kot nalašč za njen vsakodnevni jutranji tek ali "mali maraton", kot je to skrajno obliko mazohizma imenoval psihiater, pri katerem sta bila oče in mati zaradi očetovega alkoholizma dolga leta v programu za zdravo življenje. Po nekaj letih vztrajnega kljubovanja psihiatrovim metodam je oče nenadoma izgubil veselje ne le do pitja, ampak tudi do vseh drugih užitkov, ki jih ponuja življenje, s tistimi vred, ki se jim mama še ne bi odrekla. Tako je njen jutranji maraton bil edini način, da nevtralizira presežek energije, ki se je vsak dan nakopičila v njej zaradi očetove ravnodušnosti. Oče, ki se je tega zavedal, pa je vsak večer skrbno navil budilko, da mama ne bi zaspala.

Takoj potem, ko sta na njegovo zahtevo zapustila program, je šel k ravnatelju srednje šole, na kateri je trideset let poučeval zgodovino, in zahteval predčasno upokojitev. Zgodovine je konec, je rekel. Pa ne zato, ker tako trdi Fukuyama, ampak zaradi uspeha, ki ga je končno doživel naš mali narod. Svoboda, ta najbolj mešani od vseh blagoslovov, je povsem uničila tla, iz katerih bi še lahko vzklihi tragični konflikti ali velike ideje, in zasejala plevel drobnjakarskih razprtij, poslovnih zahrbtnosti in banalnosti javnih medijev. Njegov učni predmet, zgodovina, je iz znanosti čez noč strmoglavil na raven ezoterike, s tem pa se on ne misli ukvarjati. Rad bi se umaknil, s primerno odpravnino, seveda.

Ravnatelj, ki je bil mamin bratranec in dober družinski prijatelj, je očetu nemudoma ugodil. Odpravnina je bila odločilen manjkajoč del vsote, s katero je oče kupil hišo, v kateri naj bi "vsi njegovi", kot nam je rekel, našli, raje pozno kot pa nikoli, tisto resnično svobodo, ki je edini vir prave sreče. Biti svoboden je navsezadnje naša dolžnost, je pikro dodal; svobodna država potrebuje svobodne ljudi.

Oče si je srečo predstavljal kot mirovanje. V nasprotju z mamo, ki je hotela ostati večno mlada in je bila pripravljena za to idejo umreti, je on sklenil prisluhniti Jungovemu nasvetu, da se mora moški pri šestdesetih

posloviti od stvari, ki so primerne za mlada leta, in se obrniti vase, sestaviti iz spominov mozaik življenja, ki bo hkrati smisel njegove navzočnosti na tem svetu in most, ki ga bo v danem trenutku povezal z Bogom. Poudaril je, da bo še zmeraj dostopen, vendar bo večinoma zatopljen v svoje misli in bo pričakoval, da spoštujemo njegovo potrebo po preselitvi iz zunanjega sveta v notranjost, kjer ga čaka še veliko nalog. Navsezadnje je vsak dobil svoje: Peter idealno lokacijo za svoj teleskop in opazovanje zvezd; jaz idealne priložnosti za brezcilna potepanja po gozdovih in brezplodna razmišljanja o prihodnosti, ki, po vsem sodeč, ne bo nič drugačna od moje sedanjosti; mamin brat Vinko, sicer računovodja, vendar že leta obseden z željo, da bi vzgojil največjo zeljno glavo na svetu in se vpisal v Guinnessovo knjigo rekordov, rodovitno prst; očetov bratranec Vladimir čas in mir, da dokonča knjigo spominov na svoja junaštva v partizanskih letih; njegova trideset let mlajša žena pa dovolj dobro cesto, da z Vladimirjevo alfo vsak dan izgine na zabave k prijateljem in ga pusti pri miru.

Po tem nagovoru se je oče umaknil v svoje prostore in nas prepustil ugibanju, ali so nekateri med nami sploh vredni svetniškega sija, ki ga je izžareval. Prvič v življenju smo vsi kot eden čutili, da je oče svoje najvrednejše sposobnosti gojil na tihem in skrival do zadnjega in da se v njegovi bližini nobenemu od nas ne more pripetiti nič hudega. Prenovitevna dela na hiši in njenih šestih prizidkih so stekla s takšnim žarom in solidarnostjo, da smo že kmalu skrajšali predvideni rok za dokončno ureditev novega doma z dveh let na eno.

Edina, ki je štrlela iz homogene celote, v katero se je v siju očetove modrosti in žarčenj mamine energije zlila družina, je bila – neizogibno – Elizabeta, delno najbrž zato, ker ji je mama nehala poklanjati bonboniere, a pretežno zaradi nove šole, v kateri je pri večini predmetov, vsaj tako je trdila, prekašala ne le sošolce, ampak tudi učitelje. "Dolgčas je Luciferjev najljubši sin," je večkrat izjavila babica, ko je še imela dar govora, vendar takrat nihče niti slutil ni, za kako preroške se bodo izkazale njene besede glede Elizabete.

Neke nedelje je debeluškasta frklja med kosilom izjavila, da stoji hiša z vsemi prizidki vred nad nevarnim vozliščem elektromagnetnih tokov in so torej vsa naša prizadevanja, da bi ustvarili idealen model urejene družine, obsojena na propad. Opravka imamo s silami, ki še same ne vedo,

kaj hočejo, in se vedejo kot nagajivi škratje, ki pač naredijo tisto, kar jim v kakem trenutku pade na pamet. Ob tej izjavi se je rahlo zdrznila samo mama; drugi smo le skomignili, nekaj zabrundali in jedli naprej.

Elizabeta je sovražila mlačne odzive na svoje provokacije. Prešla je v direkten napad. Rekla je, da se v hiši dogajajo čudne stvari. Da teta Mara že nekaj časa jas in travnikov na svojih akvarelih ne polni več z ovcami, ampak s prašiči. Da se babica skoraj vsako noč v svoji sobi z nekom prepira. Da so knjige, ki jih je mama skrbno zložila na police po abecednem redu avtorjev, bile že dvakrat premešane, vsakič po neki neznan, verjetno hudičevi abecedi. Da iz moje sobe ponoči prihajajo grčeci stoki in vzdihovanja, kot da bi kdo koga davil. Da je strica Vladimirja že dvakrat videla, kako je med divjanjem nevihte do pasu gol stal sredi sosedovega polja pšenice in z dvignjenimi rokami rotil grom, naj trešči vanj. Da je na mizi v Petrovi sobi našla zapiske, iz katerih je več kot razvidno, da je skozi svoj teleskop zagledal velikanski meteorit, ki je od zemlje oddaljen samo še dva tedna in jo bo raztresel po širnem vesolju. Da stric Vinko na vrtu ne razkopava zemlje, da bi posadil zelje, ampak koplje tri globoke, grobovom podobne jame, v katere namerava zagrebsti vsa naša trupla, ko nas bo duh, ki gospodari s tem krajem, vse po vrsti zadavil. Edina rešitev je, da prodamo hišo in se vrnemo v mesto.

Njenim besedam je sledila tišina. Nekaj članov družine se je skrivaj spogledalo. Drugi so kljubovalno bolščali v svoje krožnike. Potem smo se vsi naenkrat ozrli k očetu. Bilo je očitno, da je edini kompetenten podati komentar in rabsodbo. Oče je najprej položil v usta poslednji košček govejega zrezka in ga dobro prežvečil. Potem si je s prtičkom skrbno in pretehtano obrisal brado in usta. Nato se je, ne da bi kogar koli pogledal, počasi dvignil in odšel v svojo sobo. Zdelo se nam je, da je vrata zaprl nekoliko odločneje kot po navadi.

Vlogo rabsodnika je morala prevzeti mama. Rekla je, da lahko teta Mara poleg prašičev slika tudi žirafe, mrože ali peteroglave pošasti, če ji tako ukazuje umetniška domišljija. Da se babica v svoji sobi ne prepira z nikomer, ampak posluša radio, ker ne more spati. Da knjig na njenih policah ni premešal noben škrat po hudičevi abecedi, ampak so se pomešale same, ko so police pod njihovo težo zgrmele na tla. Da je grčanje in vzdihovanje, ki naj bi prihajalo iz moje sobe, spremljevalni del hudih mor,

ki me mučijo vse od petega leta, nikakor pa ne posledica intenzivnega masturbiranja, ki rado premami dečke mojih let. Kar zadeva Vladimirja, pa moramo razumeti, da ima zelo mlado in lahkomiselno ženo, to pa je včasih preveč celo za junaka, ki se lahko ponaša z desetimi partizanskimi odlikovanji. Petrovi zapiski o meteoritih in podobnih rečeh so seveda stvar dogovora med njim in profesorjem, pri katerem dela diplomu iz kozmologije; nikakor pa se zemlja ne bo sesula v prah golj zato, ker bi nagajiva punčara želela tako prestrašiti svoje najbližje. Vinko, je končala mama, pa naj sam pojasni, koga in kaj zakopava na vrtu.

Stric Vinko je brez izmikanja rekel, da so jame res podobne grobovom, vendar mu je njegov hobi tako pomemben, da nima časa niti pomisliti na to, da bi spotoma koga od nas umoril. Zakopati želi samo ostanke zaprašenega poljedelskega orodja, ki polni sesuto lopo v sadovnjaku, da bi jo obnovil in v njej uredil semenarno. Kaj nam bodo polomljeni krampi, motike, vile, kose, plugi, brane, srpi in ne vem kaj še vse, saj se nismo vrnili na vas zato, da bi se po dveh generacijah meščanstva znova lotili kmetovanja! Vse, kar je odveč, kar preočitno spominja na druge čase, druge kraje, druge zgodbe, je treba zakopati, skriti očem. To je treba storiti v duhu oddaljevanja od zmot preteklosti, ki zaznamuje naše napore vse od prihoda v novo hišo. Mama je bila prva, ki je po teh besedah zaploskala; sledili smo ji drugi – razen Elizabete, ki nam je pokazala jezik in stekla iz hiše.

Ker nisem imel kaj početi, sem se ponudil, da stricu Vinku pomagam. Nekateri predmeti v lopi so bili tako težki, da jih sam zlepa ne bi spravil do grobišča, ki jim ga je namenil. Prekipevajoč od hvaležnosti, mi je prepustil najbolj prašne in preperele kose orodja, pri večjih, ki so zahtevali dva para rok, pa se je težji ali nerodnejši konec kot po čudežu vsakokrat znašel v mojih. Prav vesel sem bil, ko se nama je pridružil Peter in začel stricu Vinku nagajati: Vprašal ga je, kakšne filozofske implikacije vidi v dejstvu, da potrebujete motiko, če hoče zakopati motiko, in lopato, če hoče zakopati lopato, predvsem pa, ali v tem svojem zakopavanju starega orodja z novim ne vidi simbolično ponazoritev sizifovske brezplodnosti vseh človeških naporov.

Stric Vinko je odvrnil, da osnovnošolska modrovanja praviloma prepušča študentom četrtega letnika fizike, še posebno takšnim, ki so prej že sfalirali filozofijo. Sam pa v svojem početju vidi odločilno fazo zdravljenja družinske

duše, ki se je več kot sto generacij udinjala neskončni vrsti izkoriščevalcev v vseh njihovih metamorfozah, od grofa prek veleposestnika do Cerkve in kmečke zadruge, nikoli pa ni orala in polagala semen v zemljo z lju-beznijo. Trpljenje rodovne duše je v tem starem orodju čutiti tako izrazito, kot da skoraj žarči iz njega, je poudaril; vendar bo skupaj z orodjem zakopano za vse večne čase. Šele potem bomo zares svobodni – če je svoboda tisto, kar potrebujemo in kar si želimo. Odslej bo vsak kos orodja, ki ga bo kateri od nas vzel v roke, pa naj bo to lopata, sekira, mlinček za kavo ali računalnik, deležen čustva, ki bo izviral iz veselja do življenja, ne iz strahu pred revščino ali zaporom.

Te besede je izrekel bolj slavnostno kot jezno. Potem je prosil Petra, naj nama pomaga iz lope odnesti še zadnji kos orodja, tako neroden in velik, da je zahteval tri pare rok. Poprijeli smo vsak na svojem koncu in s težavo spravili stvar iz mračne notranjosti na dnevno svetlobo. Položili smo jo na travo in si jo ogledali. Začuden. Potem osupli. In nazadnje s shrljivo, neznano bojaznijo.

Stvar ni bila podobna ničemur, kar je kateri izmed nas kdaj videl. Predvsem ni imela nobene ploskve, na katero bi jo lahko postavili. Iz osrednje gmote, ki ni imela ne razpoznavne oblike ne razvidne funkcije, so na vse strani brez reda in simetrije štrleli vsakovrstni jekleni, aluminijasti in celo leseni izrastki. Z nekaj domišljije je bilo med njimi mogoče razpoznati kubistično premaknjene oblike lopate, krampa, motike, morda srpa ali kose, morda grabelj in še kakšne vrste orodja, vendar so tudi to bili le začetki ali konci tistega, kar bi utegnili biti. Vmes je bilo v različnih spojih z drugimi kosi mogoče razpoznati člene verige, polovico zobatega kolesa, straniščno školjko, zverženo kolesje stenske ure, dvojne uteži in počrnel ročaj kuhinjske ponve.

Ko bi vsaj ti nastavki ali odkruški nečesa bili zvezani skupaj z žico! Ali zvarjeni v celoto! Potem bi lahko vso reč pripisali domišljiji modernističnega kiparja in ji s premikom na področje umetnosti, kjer je vse mogoče in vse dovoljeno, odvzeli agresivno konico nedoumljive konkretnosti, pred katero smo občepeli kot nebogljeni otroci.

Stric Vinko se je z vidnim naporom zbral in izjavil, da bomo to ponesrečeno šalo pijanega vaškega kovača vrgli v jamo, jo zagrebli in pozabili nanjo. Peter je odločno nasprotoval: stvar je lahko sestavni del

vesoljskega plovila, ki je strmoglavilo kje v bližini! Sploh pa je treba vsako neznano stvar najprej raziskati, ji dati ime in pomen, da nam ne bi kdaj pozneje planila iz podzavesti v obliki nevroze. Toda Vinko je trmasto vztrajal pri svojem. Mislim, da bi zverženo reč kar sam odvedel do jame, če ne bi ravno takrat mimo pritekla mama, ki se je vračala s popoldanskega maratona (jutranji je odpadel zaradi naliva). Ustavila se je, si ogledala orodje iz vseh mogočih kotov, pritisnila tu, povlekla tam, potresla na levi in desni. Naposled mi je z glasom, ki je ves drhtel od vznemirjenosti, velela, naj pokličem očeta. V petih minutah se je okoli najdbe zbrala vsa družina, celo Vladimirjeva žena, ki se je ravnokar vrnila z enega svojih zmenkov.

S curkom vode iz vrtnice cevi smo z orodja sprali prah in umazanijo. Hoteli smo videti, ali se pod plastjo strjene prsti nemara skrivajo sledovi spajanja in varjenja. Peter je prinesel povečevalno steklo, da bi izsledil še tako neznamno spojno črto. Zaman.

Vsi smo čakali, kaj bo rekel oče. Dolgo se ni oglasil. Ko je končno le odprl usta, pa ni izrazil odrešilnega mnenja, ampak je le povprašal, kaj si o stvari mislimo mi.

Elizabeta je rekla, da je pred nami "peklenski stroj", ki so ga pod varstvom noči skovali duhovi, da bi v našo družino vnesli prepire in zmedo in nas pregnali, saj je več kot očitno, da v tem kraju ne bomo našli ne miru in ne sreče. "Nesmisel," se je razhudila mama, "o duhovih se bomo začeli pogovarjati šele potem, ko bo propadel zadnji, in to res zadnji poskus racionalne razlage." Te pa tudi sama ni mogla najti, zato je v zadregi umolknila.

Kmalu je postalo očitno, da pri iskanju odgovora na uganko, ki je ležala pred nami, ne brskamo po spominskih arhivih ustreznega znanja, ampak se predvsem kosamo v domišljiji. Pri tem se je najbolj izkazala Vladimirjeva žena, ki je nastanek predmeta pripisala trčenju športnega avtomobila in traktorja, ki je prevažal poljsko orodje: pod silnim pritiskom in ob eksploziji goriva se je vse zmaličilo in sprijelo v nekaj, o čemer si zdaj po nepotrebnem belimo glave in si krademo čas za prijetnejša opravila (v njenem primeru za zmenke v mestu, na katerega od enih se je takoj potem odpeljala).

Vladimir je izjavil, da zanj kot znanstvenega materialista na tem svetu ni skrivnosti, ki jim ne bi mogli priti do dna dialektično zgodovinsko. Treba

se je le ozreti v preteklost, treba je izprašati prejšnjega lastnika in njegove predhodnike, saj stvar ni padla z neba, od nekod se je vzela, nekdo jo je tam pustil ali nastavljal, nekdo je vpleten, nekdo je kriv. In treba je ugotoviti, kdo, kajti svoboda je mogoča šele potem, ko je vsem in vsakomur tudi za nepomembne malenkosti pravično porazdeljena krivda.

Teta Mara je prinesla stojalo in začela neznan predmet slikati. Rekla je, da je stvar zagotovo padla z neba, vendar se ji to ne zdi bistveno – vse na tem svetu je najprej umetniški izziv, potem dolgo nič, in šele potem vse drugo.

"In ti?" se je oče obrnil k meni. Ker nisem želel ustvariti vtisa, da mi je vseeno, sem v naglici prispeval misel, da je – glede na žice in plombe in urno kolesje v sredini – stvar zanesljivo bomba, pri kateri se je ob detonaciji nekaj sfuzlalo, tako da ni *eksplodirala*, ampak *implodirala*, se pogreznila vase. Peter je rekel, da se mu ideja ne zdi ravno butasta, vendar kolesje v sredini ni ura, ampak kratkovalovni radio. Prinesel je tri baterije, jih porinil drugo za drugo v predalček sredi kolesja, pa je čudni stvor zahreščal in začel oddajati program, na katerem je moški v neznanem jeziku, še najbolj podobnem arabščini, kriče nekaj poročal ali pojasnjeval.

Povešenih rok in oči smo stali okoli diabolničnega stvora in poslušali glas, ki je prihajal bogve od kod, morda iz veselja, morda iz notranjosti predmeta samega, ali iz naše poražene domišljije, ki se je pod težo dogodka sprijela – tako kot predmet pred nami – v maso negotovosti in nemira. Začelo je deževati; predmet smo prekrili s plahto in se zatekli vsak v svojo sobo.

Prenavljanje hiše je začelo pešati; nazadnje se je ustavilo. Peter je začel zanemarjati študij, nazadnje je odpovedal diplomski izpit in ga preložil za leto dni. Neznani predmet je ležal sredi sadovnjaka, vsem na očeh. Mirno je prenašal vročino, nalive, točo, brce, ščipanje, kemične analize, fotografske seanse, predvsem pa radovednost, saj je naša hiša kmalu postala turistična atrakcija tako za domače kot tuje obiskovalce. Neki Američan je očetu za skrivnostni predmet ponudil četrto milijona dolarjev. Oče je rekel, da mu ga da zastonj – če mu najprej pove, kaj predmet je, od kod se je vzela in čemu rabi. Nazadnje nas je pozornost radovednežev in novinarjev začela dušiti; okoli hiše in sadovnjaka smo zgradili visoko steno s težko ključavnico na železnih vratih. Mama je odslej tekala okrog hiše; naredila je po dvesto

krogov na dan. Njena senca je na vsakih nekaj minut hušknila mimo vseh naših oken, razen mimo očetovega, ki je imel sobo v prvem nadstropju.

Vendar je oče ne bi opazil, niti če bi priplahutala mimo njegovega okna. Do vratu se je zatopil v študij strojništva, kemije, agronomije, fizike in sorodnih ved. Nekaj knjig si je izposodil od Petra, druge je nabral po knjižnicah in knjigarnah in jih pripeljal domov s kombijem. Bil je čedalje bolj suh; oči so mu žarele, kot da ga od znotraj počasi, a vztrajno použiva peklenski plamen. Tudi metoda bratranca Vladimirja ni obrodila sadov; sestavil je sicer poročilo o zgodovini hiše in njenih prejšnjih lastnikih, vendar se niti zadnji, od katerega smo hišo kupili, ni mogel spomniti, da bi ta predmet kdaj videl v lopi. Čeprav je vanjo tudi sam zmetal nekaj odsluženega orodja, je večina stvari bila tam že od pamtiveka.

Po nekaj mesecih sta iskanje odgovora nadaljevala samo še oče in Peter, drugi smo se utrudili in se počasi vrnilo k starim navadam in opraviлом. Skrivnost je postala moteča, celo nekako smešna, še posebno, kadar smo sredi noči skozi okna videli, kako oče in Peter sredi sadovnjaka v siju žepne svetilke merita razdalje in kote med deli orodja in si vse zapisujeta, potem pa poslušali, kako v prostorih nad nami do ranega jutra hrupno razpravljata in se prepirata. Nekega dne je mama pred vsemi očeta prosila, naj se odpove početju, ki ne pelje drugam kot v pogubo; če že ne zaradi sebe, potem zaradi sina študenta, ki je bil zvezda na fakulteti, zdaj pa je tik pred tem, da se mu zmeša. Prosim vaju, je rekla, prosim vaju oba v imenu družine, odnehajta.

Peter ni rekel nič. Oče pa je prvič po dolgem času nagovoril družino podobno, kot je to rad počel v časih, preden se je pojavil skrivnostni predmet. Rekel je, da družine ni zadela nesreča, kot nekateri mislimo. Ravno nasprotno. Vse na tem svetu ima svoj smisel in odgovor: nobena stvar, pa naj je ustvaril Bog ali človek, ni brez izvora. In če Boga odmislimo, nam še vedno ostanejo evolucija, kvantna teorija in teorija kaosa: tudi te ne dopuščajo možnosti, da bi nekaj prišlo od nikoder, se znašlo nekje brez razloga in rabilo ničemur.

Poglejmo resnici v oči: smo družina, ki je pod stresom civilizacije zavozila s poti in se v strahu pred dokončnim iztirjenjem vrnila na deželo iskat korenine. V njih pa svežo kri, energijo za nov življenjski zagon. Vendar je več kot očitno, da je upanje na beg iluzija. V katero koli smer se poženeš,

povsod naletiš na sfingo, ki te ne bo pustila naprej. Pogosto je sfinga sama uganka, ki jo moraš rešiti, če nočeš običati na mestu ali pobegniti nazaj tja, od koder si že pobegnil. V naši družini smo zmeraj bežali: pred revščino v mesto, pred mestno revščino v Ameriko, pred tujim svetom nazaj domov, pred razočaranjem v alkohol, pred alkoholom v zdravljenje, pred napori zdravega življenja v mistiko, od tam nazaj k veri v vseмогоюnost Razuma. V preteklih tristo letih se nihče v naši družini ni upal soočiti s tisto veliko, osrednjo oviro na poti, z Uganko, ki je ni mogoče zaobiti ali preskočiti. Zdaj je napočil trenutek odločitve tudi za nas. Bomo zbežali ali se bomo spoprijeli z izzivom, ki je pred nami?

S temi besedami se je oče obrnil in odšel v svojo sobo; hrane na krožniku se sploh ni dotaknil. Mama je začela brez besed jokati. Debele solze so ji tiho kapljale na kose cvetače, ki si jih je odsotno polagala v usta. Peter je skušal še nekaj dodati, morda pojasniti kaj, česar oče ni dorekel ali dovolj razumljivo povedal; zdelo se mi je, da je tako, ker so njegove oči obvisle na vsakem od nas, kot da išče spodbudo in zagotovilo, da bomo razumeli besede, ki jih namerava izreči – ki pa jih potem, spričo motnega leska v naših očeh, sploh ni spravil iz sebe.

In tako je molk postal ton in barva življenja v napol prenovljeni hiši; s krivdo obtežen molk, ki je na zunaj deloval kot do kraja prignana obzirnost, bil pa je le naša zadnja obramba pred obupom, ki je čakal na prvo priložnost, da izbruhne in nas zaduši.

Oče in Peter sta začela v hišo vabiti "strokovnjake". Popili so dosti vina in izrekli zelo veliko besed. Eden izmed njih je na Petrovem računalniku s posebnim programom naredil analizo oblik in odnosov med deli orodja. Rezultat je najbolj presenetil njega samega: po vsakem poskusu se mu je na ekranu pojavilo sporočilo "object of unknown origin", to smo tako že vsi vedeli. Kmalu potem je neki kmet iz vasi na drugem koncu dežele očetu pisal, da ni skrivnostno orodje, kolikor lahko presodi po fotografiji v časopisu, nič več in nič manj kot plug. Ne da bi počakal na odgovor, se je tri dni pozneje postavil na prag in se opravičil, češ da mu stvar ni dala miru: če imamo kje njivo, ki jo je treba zorati, nam bo hitro dokazal, da lahko zdrava kmečka pamet reši vsako skrivnost.

Njivo in vola je posodil najbližji sosed, ta nam je tudi pomagal odnesti orodje po hribu navzdol in pripeti volovsko vprego k dvema izrastkoma,

izmed katerih je eden spominjal na del lopate in drugi na člen verige. Potem je kmet z levo roko prijel za izrastek, ki je spominjal na motiko, z desno pa za ročaj kuhinjske ponve, obrnil je orodje tako, da je pritisnil valovito rezilo ob tla, počil je z bičem, vol je potegnili in rezilo je zaoralo. Za orodjem so ostajale globoke, lepo poravnane brazde. "Plug," je ponovil kmet, ko je njivo zoral do konca. Toda radio v sredini "pluga" je še vedno, tudi med oranjem, oddajal kratkovalovni program, ki se ni spremenil, odkar smo ga prvič slišali: moški glas, zmeraj isti, je brez predaha rahlo osorno in dopovedljivo nekaj poročal, pridigal ali razlagal. Oče je kmeta vprašal, ali ga je radio med oranjem kaj motil. Kmet je odvrnil, da bi mu bila ljubša kakšna poskočna viža, potem se je – v zadregi in ne preveč zadovoljen s seboj – poslovil.

Prišla je jesen in z njo čas otožnosti. Mama je že poleti opustila svoj maraton: nakupila si je kuharskih knjig in začela peči potice. Elizabeta je v šoli ugriznila učiteljico matematike do krvi, potem pa pobegnila v gozd, tam smo jo s pomočjo policije odkrili, objokano in premraženo, šele čez nekaj dni. Vladimir je končal memoare, vendar je bil z njimi tako nezadovoljen, da jih je vrgel v ogenj in se zaklel, da ne bo v življenju napisal niti besede več. To dejanje gotovo ni bilo nepovezano z dejstvom, da se njegova žena ni vrnila z enega svojih zmenkov. Namesto nje je prispelo pismo, v katerem mu je sporočila, da ga zapušča: če hoče tudi sama kdaj napisati memoare, se mora potruditi, da bo imela o čem pisati. Stric Vinko pa je zamenjal službo in je delal tako dolge ure, da je povsem zanemaril gojenje zelja.

Potem je, malo pred prvim snegom, umrla babica. V blokec ob postelji je s svinčnikom nakracala svojo zadnjo besedo: strela. Šele tri tedne po njenem pogrebu, malo pred božičem, se je razvnela debata o tem, kaj bi lahko imela v mslih. Po maminem mnenju se je ob prihodu smrti počutila, kot da je vanjo udarila strela. Teta Mara pa je trdila, da nam je hotela povedati nekaj docela drugega: naj strela udari v vse nas. Elizabeta, ki je zadnje čase manj nagajala, je rekla, da se beseda strela nanaša na stvar, ki še vedno leži v sadovnjaku, čeprav smo nanjo kar pozabili, ko jo je sneg skril očem. V lopo, v kateri je nametano brez reda ležalo vsakovrstno orodje, vmes pa odslužen radio in straniščna školjka, je nekoč med nevihto udarila strela in z visoko temperaturo ognjene moči zvarila kose predmetov

v "skrivnostno orodje"; to nam je hotela povedati babica pred odhodom na drugi svet. Na vprašanje, zakaj ni lopa zgorela, če je vanjo udarila strela, Elizabeta ni znala odgovoriti: rekla je, da je to že nova zgodba, že druga skrivnost, s katero se nam ni treba ukvarjati.

Počakali smo očeta in čakali, da se opredeli. On pa ni rekel nič. Nihče ga ni upal spodbuditi k besedi; vedeli smo, da že nekaj časa znova pije in se v njem komaj opazno, vendar nezadržno kopiči stara razdražljivost. Na tihem smo upali, da se bosta z mambo vrnila v psihiatrov program, ki prvič morda ni uspel, ker ju je oropal ponižnosti, odprtosti do nepredvidljivega, in jima privzgojil preveč rigidne samozavesti, preveč vere vase. Morda bi drugič z izkušnjo, ki sta jo preživela, blagodejno vplivala tudi na psihiatra in prek njega nase in na vse druge njegove zdravljenca.

Ko je sneg skopnel, smo neznano orodje odnesli nazaj v lopo. Mama je kupila težko ključavnico in me prosila, naj jo namestim na vrata. Ko sem to naredil, je vrata zaklenila, ključ pa vrgla v vodnjak na dvorišču. "Tako," je rekla.

Z očetom sta začela hoditi na dolge sprehode po okoliških hribih. Budila se je pomlad. Slutili smo, da skuša mama spraviti očeta nazaj v stik z naravo, z dihanjem živih in umljivih stvari, z vonjem prsti, v katerem je nekoč tudi sam videl edino zdravilo za melanholijo, ki izvira iz nebogljenosti človeškega uma. Toda njegova postava je postajala vse bolj sključena. Njegova drža je razodevala breme poraza, od kakršnega ni mogoče okrevati v mesecu ali dveh. Samo v njegovih očeh smo na hipe zagledali lesk mehkohe, ki je dajala slutiti, da se bo morebiti čez leto, dve, sprijaznil s tem, da svet ni manj popoln, ker so v njem stvari in dogodki, ki jim ni mogoče priti do dna.